

Saarna itsenäisyyspäivänä 2015, Kauniaisten kirkko
Predikan på självständighetsdagen 2015 Grankulla kyrka
Niko Huttunen, dos.

[ruotsinkielisten kappaleiden suomennokset alaviitteenä kappaleen jälkeen]

Autuaita [ovat] rauhantekijät: he saavat Jumalan lapsen nimen. (Matt. 5:9)

Saliga [är] de som håller fred, de skall kallas Guds söner. (Matt. 5:9)

Maailma on taas muuttunut epävakaaksi. Viimeiset kaksi vuotta ovat karistaneet viimeisetkin harhaluulot siitä, että uusi historiallinen rauhankausi olisi alkanut kylmän sodan päättyessä. Arabikevät muuttui kaaokseksi, jonka heijastusvaikutukset näkyvät pakolaisvirtoina kaukaisessa Suomessa asti. Venäjä haluaa taas olla se sotilasmahti, jollainen Neuvostoliitto oli kylmän sodan aikana. Pienemmät sotapolitiikan harjoittajat ovat keksineet, että sotaa ei tarvitse käydä avoimesti. Sen sijaan voi synnyttää pelkoa terrori-iskuilla. Rauhantekijöille on taas kysyntää. Mutta mitä on rauhan tekeminen? Mitä se voisi tarkoittaa maailmassa, joka jälleen uskoo aseisiin?

Svenska bibelöversättningar har traditionellt kommit till korta med den här versen. Den nyaste översättningen tolkar den så att fred upprätthålls: "Saliga är de som *håller* fred". Tidigare översättningar talade om de *fridsamma*, alltså om ett sinnestillstånd. Båda översättningarna är för statiska. I den grekiska urtexten är det inte fråga om att bibehålla ett tillstånd, utan om att skapa det aktivt. Ordet 'fredsstiftare' är redan bättre, men finskans 'rauhantekijät' uppnår betydelsen nästan exakt. Textens tanke förutsätter att det råder ofred, ty annars hade man inget behov av att stifta fred. När vi läser nyheter blir det klart att Jesu ord är mer än aktuella. De är värda en närmare belysning: vad betyder egentligen fred och vad betyder att stifta fred?¹

Voittajan ehdoilla: hegemoninen rauha

"Rauhantekijä" oli Rooman keisarien arvonimi, joka esiintyi hänen sotasaavutustensa rinnalla. Jouluevankeliumissa mainittu keisari Augustus nimitti ottoisäänsä Julius Caesaria sekä "erinomaiseksi sotilaaksi" että "rauhantekijäksi".² Itsestään Augustus kertoo, että hän – sananmukaisesti käännettynä – teki rauhan imperiumin pohjoisrajalle käymättä yhtään *epäoikeudenmukaista* sotaa.³ Rauha siis luotiin käymällä sotia, Augustuksen mielestä oikeutettuja sotia. Se rauha oli voittajan rauhaa, hienommin sanottuna hegemonista rauhaa.

En hegemonisk fred skapas i ett segerrikt krig så att fredstiftaren tillvinner sig en fullkomlig makt över sina fiender. Detta var fredstiftandets ideologi in antikens Rom. Kejsarna kallades fredstiftare för sin makts skull. Denna fredstiftandets ideologi byggde på en teori om ett berättigat krig. Den klassiska formuleringen av teorin

¹ Ruotsinkieliset raamatunkäännökset ovat perinteisesti kääntäneet tämän jakeen huonosti. Uusin käännös tulkitsee, että rauhaa ylläpidetään: "autuaita ne, jotka pitävät rauhan" Aiemmat käännökset aina 1500-luvulle asti puhuvat 'rauhallisista', siis mielentilasta. Molemmat käännökset ovat liian staattisia. Kreikankielisessä alkutekstissä ei ole kyse jonkun tilan ylläpitämisestä vaan sen aktiivisesta luomisesta. Sana 'fredstiftare' on jo parempi, mutta suomen 'rauhantekijät' tavoittaa merkityksen lähes täydellisesti. Teksti edellyttää, että rauhan tila ei vallitse, sillä muutoin rauhan tekemistä ei tarvittaisi. uutisista saamme lukea, että Jeesuksen sanat ovat enemmän kuin ajankohtaisia. Ne ovat siis lähemmän tarkastelun arvoisia: mitä rauha ja rauhantekeminen tarkoittavat.

² Dio Cassius, *Historiae Romanae* 44.49.2.

³ Augustus, *Yksinvaltiaan elämä ja teot* 26.

kommer från den romerska statsmannen och statsfilosofen Cicero: ett berättigat krig måste föras endast för att återställa freden. All överflödig blodutgjutelse är oberättigad.⁴ Teorin är inte utan problem. Hur länge kan freden hållas om den bara är en tvångsfred baserad på vapnen? En hegemonisk fred är alltid en osäker fred.⁵

Oikeutetun sodan ajatus on altis propagandalle. Augustuksen kukkaispuheiden takana oli vähemmän kaunis todellisuus. Rauhan tekeminen pohjoisrajalle tarkoitti – vain yhden esimerkin ottaakseni – salassit-nimiselle 40 000-päiselle kansalle pakkosiirtoa Italiaan orjamarkkinoille. Alistettujen kansojen näkökulma tiivistyy klassisella tavalla Calgacus-nimisen brittikapinallisen sanoissa roomalaisista: ”Ryöstämistä, murhaamista ja rosvoamista roomalaiset kutsuvat valheellisilla nimityksillä hallinnoksi; rauhaksi he nimittävät sitä, minkä he ovat autoittaneet.”⁶

Evankeliumi ei tarkoittanut, että hegemonista valtaa tavoittelevat keisarit ovat autuaita. Vuorisaarnaa edeltävässä luvussa itse Saatana johdattaa Jeesuksen korkealle vuorelle näyttäen kaikki valtakunnat ja niiden loiston. Jeesus saisi ne, jos vain kumartaisi Saatanaa (Matt. 4:8–10). Jeesus kieltäytyi tästä maailmanhegemoniasta, joka keisareilla ajan käsitysten mukaan oli. Väittäähän jouluevankeliumikin, että Augustus pani koko asutun maailman verolle (Luuk. 2:1). Ei hegemoniaa; ei siis myöskään hegemonista rauhaa. Autuaat rauhantekijät tekevät rauhaa jollain muulla tavoin.

Ihmisen rationaalisuuden ylistys: pasifistinen rauha

Krig och våldsdåd kan anses vara resultatet av förvrängda uppfattningar i människosinnet. Jakobsbrevet säger: ”Varifrån kommer all kamp och strid ibland er? Är det inte från begären som för krig i era lemmar? Ni vill ha, men får ingenting. Ni dödar av avund, men uppnår ingenting. Ni kämpar och strider” (Jak. 4:1–2). Skribenten följer här en tankelinje hos Platon,⁷ en av de berömdaste filosoferna i antikens värld. Platon tyckte att vi inte borde ge efter för de irrationella begären, som aldrig blir tillfredsställda.⁸

Rationella uppfattningar skapar – i motsats till begären - ”kärlek i familjen, enighet i staten, fred bland nationer och tacksamhet mot Gud”.⁹ Så tyckte Epiktetos, en filosof på den nytestamentliga tiden och en av de många som anslöt sig till Platons tankegång. Den tankegången utgör ett alternativ till den hegemoniska freden. Den byggs inte på våld utan tar konsekvent farväl av vapnen. Den beskriver en pacifistisk fred.¹⁰

⁴ Cicero, *Om plikterna* 1.35.

⁵ Hegemoninen rauha luodaan voitokkaassa sodassa niin, että rauhantekijä saavuttaa täydellisen vallan vihollisiinsa. Tämä oli rauhantekemisen ideologia antiikin Roomassa. Keisareita kutsuttiin rauhantekijöiksi heidän hegemoniansa perusteella. Tämä ideologia perustui teorialle oikeutetusta sodasta, jonka klassinen muotoilu on peräisin valtiomies ja -filosofi Cicerolta: oikeutettua sotaa saa käydä vain rauhan palauttamiseksi. Mikään muu verenvuodatus ei ole oikeutettua. Teoriassa on ongelmansa. Kuinka pitkään rauhaa voidaan ylläpitää, jos se on vain aseille perustuva pakkorauha? Hegemoninen rauha on aina epävarma rauha.

⁶ Tacitus, *Agricola* 30.

⁷ Platon, *Faidon* 66c.

⁸ Sota ja väkivallanteot voidaan nähdä seurauksina ihmismielen kieroutuneista arvostuksista Jaakobin kirjeessä sanotaan: ”Mistä teidän keskinäiset kiistanne ja taistelunne syntyvät? Mistäpä muusta kuin haluistanne, jotka käyvät taistelua teidän ruumiissanne. Te himoitsette, mutta jäätte vaille, kiihkon ja kateuden vallassa te vaikka riistätte hengen toisiltanne, mutta ette silti saavuta päämääränne. Te taistelette ja iskette yhteen.” (Jaak. 4:1–2.) Kirjoittaja seurasi tässä Platonin, yhden antiikin kuuluisimman filosofin ajatusta. Platonin mielestä meidän ei tule antaa periksi irrationaalisille haluille, joita ei voi koskaan tyydyttää.

⁹ Epiktetos, *Utläggningar* 4.5.35.

¹⁰ Halujen sijasta rationaaliset käsitykset luovat ”perheeseen rakkauden, valtioon yksimielisyyden, kansojen välille rauhan ja Jumalaa kohtaan kiitollisuuden”. Näin totesi Epiktetos, yksi Uuden testamentin aikaisista filosofeista ja yksi monista Platonin ajatuskulun seuraajista. Tämä ajatuskulku muodostaa hegemoniselle rauhalle vaihtoehdon. Se ei rakennu väkivallalle ja aseille vaan jättää niille johdonmukaiset jäähyväiset. Sitä voidaan kutsua pasifistiseksi rauhaksi.

Pacifistisk förlitan på det mänskliga förnuftet har alltid tilltalat filosoferna. Immanuel Kants lilla bok *Om den eviga freden* hyllar den pacifistiska freden. Men förutsätter detta fredsbegrepp för mycket av människonaturen? Apostel Paulus är pessimistisk: begär i lembar för krig mot förnuftet och gör människan till krigsfånge hos sina syften (Rom. 7:23). Efter lovprisandet av de rationella uppfattningarna fortsätter Epiktetos: ”Vi är inte ens nära ett efterföljande av dem.”¹¹ Verkligheten visar hur rätt han har. Vi har känt till medicinen mot krig ända från antiken men vi har låtit bli att använda oss av den.¹²

Kirjailija Pentti Saarikoski kohautti aikoinaan käännöksellään, jossa Jeesus julistaa pasifistit autuaiksi. Tahallisen provosoivalla käännöksellä on kuitenkin perusteensa. Sana ’pasifisti’ tulee latinan sanasta ’pacificus’, joka jo antiikissa vakiintui rauhantekijän käännökseksi. Vuorisaarna on perinteisesti kulunut pasifistien käsissä. Eihän siellä vain julisteta rauhantekijöitä autuaiksi vaan opetetaan muutenkin väkivallattomuutta: ”Älkää tehkö pahalle vastarintaa. Jos joku lyö sinua oikealle poskelle, käännä hänelle vasenkin.” (Matt. 5:39.)

Mutta Jeesus tuskin oli pasifisti. Poskelle läimiminen ei ole sodankäyntiä. Heti vuorisaarnan jälkeen kerrotaan, kuinka hän kohtasi sadanpäällikön. ”Totisesti: näin vahvaa uskoa en ole tavannut yhdelläkään israelilaisella”, Jeesus hehkuttaa tutustuttuaan tähän vierasmaalaiseen sotilaaseen (Matt. 8:10). Vaikka Jeesus ylistää rauhantekijöitä autuaiksi, toisaalla samassa evankeliumissa hän antaa hyvin vähän toiveita maailmanrauhasta.

”Te kuulette taistelun ääniä ja sanomia sodista, mutta älkää antako sen pelästyttää itseänne. Niin täytyy käydä, mutta vielä ei loppu ole käsillä. Kansa nousee kansaa vastaan ja valtakunta valtakuntaa vastaan, ja joka puolella on nälänhätää ja maanjäristyksiä.” (Matt. 24:6–8.) Ainakin toistaiseksi tämä ennustus on osoittautunut oikeaksi, mikä on tietysti kuin kylmää vettä pasifististen odotusten niskaan. Samalla se saa pettyneesti kysymään, mitä mikään hyödyttää.

Maailmaan pettyneen vaihtoehto: hengellinen rauha

Tämän pettymyksen pukeutuu sanoiksi Johanneksen evankeliumissa ja Johanneksen kirjeissä. ”Maailma on pahan vallassa”, 1. Johanneksen kirje julistaa suorasukaisesti. Opetuslapsistaan Jeesus toteaa: ”He eivät kuulu maailmaan, niin kuin en minäkään kuulu” (Joh. 17:14). Tällä perusteella Jeesus irtisanoutuu myös sodankäynnistä: ”Minun kuninkuuteni ei ole tästä maailmasta. Jos se kuuluisi tähän maailmaan, minun mieheni olisivat taistelleet.” (Joh. 18:36.)

Valtiollinen propaganda korosti hallitsijoiden antamaa rauhaa maailmalle, esimerkiksi näin: ”Kun hän [Caesar] on antanut rauhan maailmalle, hän kääntää mielensä / yhteiskunnan asioihin ja oikeamielisenä lainsäätäjänä laatii lait.”¹³ Jeesus julistaa suoraan, että hänen antamansa rauha on jotain aivan muuta: ”Oman rauhani minä annan teille, en sellaista, jonka maailma antaa.” (Joh. 14:27.) Katse kääntyy pois pahasta maailmasta taivaaseen, maallisesta rauhasta hengelliseen rauhaan.

¹¹ Epiktetos, *Utläggningar* 4.5.36.

¹² Pasifistinen luottamus ihmisen ymmärrykseen on aina puhutellut filosofeja. Immanuel Kantin pieni kirja *Ikuisen rauhaan* ylistää pasifistista rauhaa. Mutta edellyttääkö tämä rauhankäsite ihmisluonnolta liikaa? Apostoli Paavali oli pessimistinen: halut ruumiinjäsenissä käyvät sotaa ymmärrystä vastaan ja vangitsevat ihmisen omiin tarkoituksiinsa (Room. 7:23). Ylistettyään rationaalisia käsitteitä Epiktetos jatkaa: ”emme ole lähelläkään niiden alle taipumista.” Todellisuus osoittaa, kuinka oikeassa hän on. Olemme tunteneet sodanvastaisen lääkkeen antiikista saakka, mutta olemme jättäneet sen käyttämättä.

¹³ Ovidius, *Muodonmuutoksia* 15.832–833.

Hengellisestä rauhasta lienee kyse myös autuaiden rauhantekijöiden kohdalla. Se kuuluu autuaaksijulistusten sarjaan, jossa köyhien sijasta autuaita ovat hengessään köyhät; nälkäisten ja janoisten sijasta he, joilla on vanhurskauden nälkä ja jano; puhtauden sijasta he, joiden sydän on puhdas. Tässä seurassa rauhantekijäkin on luontevasti hengellisen rauhan tekijä.

Pessimismen inför världen som man inte mäktar förändra kan leda till likgiltighet. Likgiltighetens religiösa uttrycksform är spiritualiserandet: världen och det som finns där förlorar sin betydelse. I den spiritualiserande tolkningen är det inte freden utan friden som har betydelse. Saliga är inte fredstiftarna utan de fridsamma, de som – med Pauli ord – inte gör sig några bekymmer, och ”då skall Guds frid, som är mera värd än allt vi tänker, ge era hjärtan och era tankar skydd i Kristus Jesus” (Fil. 4:6–7).¹⁴

Karl Marx insåg spiritualiserandets samband med pessimismen inför världen. Han sade: ”Religionen är de betryckta kreaturernas suck, hjärtat hos en hjärtlös värld, anden i ett andefattigdomens tillstånd.” Men enligt Marx är den bara ”folkets opium”, illusorisk lycka mitt uppe i världens elände. Han tyckte ”att upphävandet av religionen som folkets *illusoriska* lycka är detsamma som att kräva dess *verkliga* lycka.”¹⁵ Om jag avpassar Marx tanke för vårt tema, borde vi riva ner friden för att bygga freden. Det vore ändå en överdrift.¹⁶

Takaisin maailmaan: realistinen rauha

Hengellinen rauha saattaa kuulostaa lähinnä ohuelta yläpilveltä, mutta sen aliarvioiminen olisi virhe. Kristillinen usko on nimittäin kaikkea muuta kuin todellisuudesta vieraantumista. Itse asiassa sen keskuksena on Jeesus, jonka tarina on kautta aikojen herättänyt inhorealismissaan suoranaista vastustusta – eikä vähiten siksi, että Jeesuksen hahmossa tiivistyy niin monen todellisuus. Tästä Jeesus myös muistuttaa viimeisen tuomion kuvauksessaan: ”Kaiken, minkä te olette tehneet yhdelle näistä vähäisimmistä veljistäni, sen te olette tehneet minulle.” (Matt. 25:40.)

Nämä vastuusta muistuttavat sanat ovat vakuutus jokaisen ihmisarvosta ja hänen tekojensa merkityksestä. Meistä jokainen ansaitsee sellaisen kohtelun kuin Kristus ja meistä jokainen voi tehdä Kristuksen arvon mukaisia tekoja. Mittasuhteet ovat realistiset: ”minkä te olette tehneet *yhdelle*.” Tämä kaikki sopii myös rauhan tekemiseen. Sen lähtökohta on siinä arvossa – tai pitäisikö sanoa rauhassa, jonka Kristus on meille antanut. Se ei kuitenkaan jää vain maailmalle vieraaksi hengellisydeksi, vaan muodostuu teoiksi niin kuin sana rauhantekijä ilmaisee.

¹⁴ Pessimismi maailmassa, jota ei kyetä muuttamaan, voi johtaa välinpitämättömyyteen. Välinpitämättömyyden uskonnollinen ilmaisumuoto on hengellistäminen: maailma ja se, mitä siinä on, menettää merkityksensä. Hengellistävissä tulkinnassa tärkeää ei ole konkreettinen vaan hengellinen rauha. Autuaita eivät ole rauhantekijät vaan ne, joilla on hengellinen rauha, ne, jotka eivät ole mistään huolissaan niin, että ”Jumalan rauha, joka ylittää kaiken ymmärryksen, varjelee teidän sydämenne ja ajatuksenne, niin että pysytte Kristuksessa Jeesuksessa” (Fil. 4:6–7).

¹⁵ Karl Marx, *Till kritiken av den hegelska rättsfilosofin, Inledning*.

¹⁶ Karl Marx oivalsi, miten hengellistäminen liittyi pettymykseen maailmassa. Hän sanoi: ”Uskonto on ahdistetun luontokappaleen huokaus, sydämettömän maailman sydän aivan kuten se on hengettömien olosuhteiden henki.” Marxin mukaan se kuitenkin tarjosi vain ”kansan oopiumia”. Hänen mielestään ”uskonnon kumoaminen kansan *kuvitteellisella* onnena on sen *todellisen* onnen vaatimusta.” Jos sovittaisiin Marxin ajatuksen aiheeseemme, meidän pitäisi repiä pois hengellinen rauha voidaksemme rakentaa todellista rauhaa. Se olisi kuitenkin hätäilyä.

Realistiset mittasuhteet tarkoittavat sitä, että rauhantekijä ei voi odottaa lopettavansa sotia koko maailmasta. On tyydyttävä rajoitetumpaan tavoitteeseen. Kirkkoisä Augustinus toi takaisin vanhan oikeutetun sodan teorian: ”Sotaa käydään, jotta saataisiin rauha”, hän kirjoitti kristitylle sotilaille ja jatkoi: ”Ole siis jopa sotiessasi rauhantekijä niin, että ne, jotka kukistat, voitostasi kautta johdatat rauhan hyötyihin.”¹⁷

Kirkkoisä Augustinus tuo mieleen keisari Augustuksen ja hänen kukkaispuheensa. Eikö oikeutetun sodan teoria ole edelleen altis väärinkäytölle? Tietenkin on, mutta kierros pasifistisen rauhan ja hengellisen rauhan kautta toi mahdollisuuden muuhunkin kuin aseille perustettuun hegemoniseen rauhaan. Pasifismin aatteet eivät ole hävittäneet aseita, mutta ihanteeksi niiden käyttämistä ei voi enää nostaa. Hengellinen rauha taas toi inhimillisen arvokkuuden ja vastuun, joka tarjoaa tien pois kynnisydestä ja epätoivosta.

Luterilainen kirkko on seurannut Augustinuksen linjaa. *Augsburgin tunnustus*, Raamatun jälkeen luterilaista kirkkoa eniten sitova dokumentti, toteaa, että kristitty voi olla asepalveluksessa ja käydä oikeutettua sotaa.¹⁸ Tämän lisäksi Luther teki yhden, varsin yllättävän, mutta näinä informaationsotien ja trolliarmeijoiden aikakaudella varsin ajankohtaisen tulkinnan. Hän yhdisti rauhantekemisen kahdeksanteen käskyyn: älä lausu väärää todistusta lähimmäisestäsi. Jokaisen velvollisuus on ylläpitää rauhaa oikealla ja sopivalla puheella.¹⁹

Marx noterade skarpsinnigt att religionen samtidigt är ”*uttrycket* för det verkliga eländet som det är *protesten* mot detta verkliga elände”.²⁰ Av något skäl insåg han inte att protesten ofta realiseras i handling. I enlighet med vad jag sade tidigare: saliga är inte de fridsamma, inte ens de som håller fred utan de som aktivt bygger fred. Marx kritik passar inte in på religion som betonar aktiv verksamhet. Friden uteslutar inte en handling inåt freden. Så betonade också det första svenska Nya testamentet i sin marginalkommentar för ordet ”fridsamma”: De ”är the som fridh elska och gerna göra fridh emellan alla såsom Christus haffver gjordt fridh emellan Gudh och oss.”²¹²²

¹⁷ Augustinus, *Epistula* 189.6.

¹⁸ *Augsburgin tunnustus* 16.

¹⁹ Katja Juntunen, *Der Prediger vom "weissen Berg"* 2008, 90–92. Luther luultavasti yhdisti rauhantekijät jakeeseen Sananl. 12:20 sellaisena kuin hän sen käänsi: ”Die, so Böses raten, betrügen; aber die zum Frieden raten, machen Freude.”

²⁰ Karl Marx, *Till kritiken av den hegelska rättsfilosofin, Inledning*.

²¹ *The Nya Testamentit på Swensko*, 1526

²² Marx pani tarkkasilmäisesti merkille, että uskonto ”on yhtäältä todellisen kurjuuden *ilmaus* ja toisaalta *vastalause* tätä todellista kurjuutta kohtaan”. Jostain syystä hän ei oivaltanut, että vastalause usein konkretisoituu toiminnassa. Kuten sanoin: autuaita eivät ole rauhalliset eivätkä edes ne, jotka pitävät rauhan vaan ne, jotka aktiivisesti rakentavat rauhaa. Marxin kritiikki ei sovi uskontoon, joka korostaa aktiivista toimintaa. Hengellinen rauha ei sulje pois toimintaa kohti konkreettista rauhaa. Samaa painotti myös ensimmäinen ruotsinkielinen Uusi testamentti marginaali huomautuksessaan sanasta ’rauhalliset’ (’rauhantekijät’): He ”ovat niitä, jotka rakastavat rauhaa ja mielellään tekevät rauhan kaikkien välille niin kuin Kristus on tehnyt rauhan Jumalan ja meidän välillemme”.